

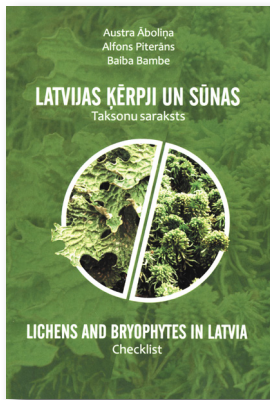
w formie tabelarycznej z zaznaczeniem ich występowania na wszystkich badanych stanowiskach. Osobno zestawione są gatunki błędnie podane, zwykle opatrzone odpowiednim komentarzem oraz najważniejsze synonimy akceptowanych nazw gatunkowych. Każda grupa organizmów jest obszernie analizowana, zarówno jej struktura taksonomiczna, fitogeograficzna i ekologiczna, jak też rozmieszczenie gatunków oraz ich znaczenie biocenotyczne i rola w przewodnich ekosystemach. Dyskutowane problemy ilustrowane są licznymi wykresami i diagramami, a wiele gatunków opatrzonych jest specjalnymi komentarzami oraz zilustrowanych dobrej jakości kolorowymi fotografiami.

Bogactwo gatunkowe arktycznych pustyń nie jest imponujące. Z roślin stwierdzono tu tylko 122 gatunki roślin naczyniowych, 270 mchów i 98 wątrobowców. Ponadto żyje tu 349 gatunków cyjanoprokariotów i glonów, 320 porostów naziemnych oraz 108 gatunków grzybów naporostowych. Natomiast biota grzybów jest bardzo uboga i stwierdzono tu tylko 31 gatunków grzybów agarikoidalnych i 24 afyloforoidalnych. Wreszcie występuje tu 129 gatunków glebowych grzybów mikroskopijnych.

Książka jest bardzo starannie wydana i świetnie prezentuje się od strony edytorskiej. Mimo że jest napisana w języku rosyjskim, to każdy rozdział i podrozdział posiada obszerne streszczenie w języku angielskim, dzięki czemu z jej treścią łatwo mogą zapoznać się wszyscy botanicy i przyrodnicy zajmujący się badaniami środowiska przyrodniczego Arktyki. Jest to unikatowa i zarazem bardzo cenna pozycja, podsumowująca aktualny stan wiedzy na temat flory i bioty porostów, grzybów i glonów polarnych pustyń w całej Arktyce. Jak wszystkie opracowania syntetyczne, książka ta nie wymaga specjalnej rekomendacji i obowiązkowo powinna się znaleźć w podręcznej bibliotece każdego botanika zajmującego się środowiskiem przyrodniczym Arktyki. – RYSZARD OCHYRA, *ul. Fryderyka Zolla 39, 30-898 Kraków, Polska.*

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2019-0017>

Austra ĀBOLIŅA, Alfons PITERĀNS & Baiba BAMBE. 2015. **Latvijas ķērpji un sūnas. Taksonu saraksts** [Lichens and bryophytes in Latvia. Checklist]. 213 str. Twarda oprawa, format 21,5 × 15,5 cm. Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds «Saule», Daugavpils, Latvija. Cena: nie podano. ISBN 978-9984-14-735-2.

Badania flory mszaków i bioty porostów na Łotwie mają długą tradycję, sięgającą końca XVIII wieku. Wówczas to Jacob B. Fischer (1730–1793), niemiecki Bałt urodzony w Rydze, kształcący się m.in. w Uppsali pod okiem samego K. Linneusza, aptekarz z zawodu, a przyrodnik z zamiłowania, opublikował w latach 1778 i 1791 dwa wydania dzieła *Versuch einer Naturgeschichte von Livland*. Podał w nim 20 gatunków mchów, 4 wątrobowców i 28 porostów z Liwonii, zwanej inaczej Inflantami szwedzkimi, jednej z czterech historycznych krain składających się na współczesną Łotwę, leżącej na prawym brzegu Dźwiny na północ od Rygi. Pierwsze poważne badania nad porostami Łotwy rozpoczęły się w połowie XIX wieku i prowadzili je C. Heugel i A. Bruttan. Ten ostatni badacz podsumował je w wydanym w 1870 roku w Dorpacie dziele *Lichenen Est-, Liv- und Kurlands*, w którym z Łotwy podał on 362 gatunki porostów, odnosząc jego doniesienia do współczesnej systematyki porostów. Przez całe następne stulecie panował zastój w badaniach nad porostami w tym

bałtyckim kraju, a sporadyczne wzmianki o nich można znaleźć głównie w opracowaniach poświęconych szacie roślinnej Łotwy. Jedynym wyjątkiem była obszerna rozprawa poświęcona rodzajowi *Cladonia* P.Browne w regionie ryskim, którą w 1939 roku opublikował K. Miške.

Ożywienie badań lichenologicznych na Łotwie nastąpiło dopiero pod koniec lat 50. ubiegłego stulecia, a sygnał do tego dało opublikowanie w 1959 roku przez A. Āboliņę i E. Vimbę przewodnika do oznaczania leśnych porostów i mchów tej wówczas Łotewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Począwszy od 1961 roku wyniki swoich badań nad łotewskimi porostami zaczął publikować A. Piterāns, pracownik naukowy Uniwersytetu Łotwy w Rydze, który do 2001 roku wydał około 30 prac poświęconych tym

organizmom. W tymże roku opublikował on pierwszy wykaz porostów Łotwy, w którym podał z tego kraju 503 gatunki na podstawie krytycznej rewizji wszystkich wcześniejszych danych.

Badania briologiczne na Łotwie miały podobny przebieg jak badania lichenologiczne w tym kraju. Po opublikowaniu pierwszych doniesień na temat łotewskich mszaków przez J. B. Fischera w końcu XVIII wieku upłynęło prawie 70 lat zanim pojawiła się kolejna ważna publikacja poświęcona mchom i wątrobowcom Łotwy. Było to wydane w Dorpacie w 1860 roku dzieło *Naturgeschichte der Laub- und Lebermoose Liv-, Ehst- und Kurlands* opracowane przez Gustava K. Girgensohna (1786–1872), znanego estońskiego briologa, uhonorowanego w eponimowej nazwie częstego gatunku torfowca *Sphagnum girgensohnii* Russow, w którym z Łotwy podanych zostało ponad 200 gatunków mszaków. W przeciwieństwie do porostów, mszaki miały więcej szczęścia i były przedmiotem intensywnych badań w krajach bałtyckich w pierwszych trzech dekadach XX wieku. W latach 1908–1913 Johann Mikutowicz (1872–1932) wydał w Rydze 14 fascykułów słynnej *Bryotheca Baltica*, w której zamieścił ponad 1050 okazów mchów w Łotwy, w tym opisanego po raz pierwszy gatunku *Calliergon megalophyllum* J.Mikut. Po nim w latach 20. i 30. ubiegłego wieku wiele cennych opracowań poświęconych wschodniobałtyckim mchom opublikował profesor Uniwersytetu Łotwy w Rydze N. Malta (1890–1944), który w światowej briologii znany jest przede wszystkim jako autor znakomitej monografii rodzaju *Zygodon* Hook. & Taylor.

Po drugiej wojnie światowej badania briologiczne na Łotwie prowadziła głównie A. Āboliņa, która w 1968 roku opublikowała bardzo wartościowy konspekt flory mchów tej wówczas republiki radzieckiej, a w 2001 roku wydała pierwszy wykaz mszaków Łotwy, w którym podała 543 taksony. Kilkanaście lat wcześniej M. Galeniece i L. Tabaka opublikowały w 1962 roku przewodnik do oznaczania łotewskich torfowców. W ostatnich latach pojawiła się na Łotwie spora grupa młodych briologów, którzy zaczęli intensywnie badać rodzimą florę mszaków, dodając do niej wiele nowych gatunków, wcześniej tu nieznanych. Tym sposobem, podobnie jak w przypadku porostów, sytuacja dojrzała do podsumowania aktualnego stanu poznania różnorodności gatunkowej obu tych grup organizmów.

Omawiana książka stanowi rekapitulację aktualnego stanu wiedzy na temat bioty porostów i flory mszaków Łotwy. Katalog porostów jest bardzo prosto skonstruowany i zawiera alfabetyczny wykaz rodzajów z ułożonymi również alfabetycznie w ich obrębie gatunkami i taksonami wewnątrzgatunkowymi. Dla żadnej nazwy nie są podane dane bibliograficzne, ale dla wielu nazw gatunkowych i niższych taksonów podane są najważniejsze synonimy. Te ostatnie są ponadto zestawione w porządku alfabetycznym w osobnym rozdziale. Prócz tego dla każdego gatunku i taksonu wewnątrzgatunkowego podane są dane siedliskowe oraz informacja o częstości występowania. Ogółem wykaz zawiera 573 gatunki porostów, 5 podgatunków, 8 odmian i 2 formy, które są aktualnie stwierdzone w biocie porostów Łotwy. Spośród nich, 34 gatunki są umieszczone na łotewskiej czerwonej liście gatunków zagrożonych i są one zaznaczone gwiazdkami. Ponadto w osobnym rozdziale zestawionych jest alfabetycznie 15 gatunków grzybów naporostowych.

Wykaz mszaków jest nieco inaczej skonstruowany. Jego zasadniczą część poprzedza konspekt wyższych jednostek taksonomicznych, od klas do rodzajów. Dla większości nazw ponadrodzajowych podane są nazwiska autorów, chociaż w wielu przypadkach błędnie. Zasadniczy wykaz rodzajów, gatunków i taksonów wewnątrzgatunkowych jest alfabetyczny, ale w odróżnieniu od wykazu porostów zawiera on także łotewskie nazwy wszystkich taksonów. Są one również zestawione w porządku alfabetycznym w osobnym rozdziale, podobnie jak i synonimy oraz autorzy nazw mszaków według przyjętych skrótów ich nazwisk. W sumie, z Łotwy jest znanych obecnie 565 gatunków, 9 podgatunków, 22 odmiany i jedna forma mszaków. Swoistą ciekawostką jest wykaz 54 gatunków wątrobowców i 157 gatunków mchów (faktycznie w wykazie jest ich 159, ale dwa gatunki się dublują), które są potencjalnie możliwe do znalezienia na Łotwie.

Niestety, ani wykaz porostów, ani wykaz mszaków nie zawierają żadnych przypisów. Jest to szczególnie istotne przy gatunkach ostatnio znalezionych na Łotwie, a na dodatek bardzo rzadkich w skali Europy, np. *Splachnum pensylvanicum* (Brid.) H.A.Crum, *Thamnobryum neckeroides* (Hook.) E.Lawton i *Th. subserratum* (Harv.) Nog. & Z.Iwats. Brak danych źródłowych odnośnie do ich występowania na Łotwie jest bardzo kłopotliwy, ponieważ są one rozproszone w bardzo trudno dostępnej lokalnej literaturze, na dodatek pisanej w bardzo niezrozumiałym języku łotewskim. Omawiane wykazy wypełniają dotkliwą lukę w europejskiej literaturze, gdyż Łotwa była jedynym krajem w tej części Europy nie posiadającym nowoczesnych wykazów porostów i mszaków. – RYSZARD OCHYRA, ul. Fryderyka Zolla 39, 30-898 Kraków, Polska.